

ŽIVLJENJE IN SVET

TEDENSKA REVILJA — PRILOGA PONEDELJSKEGA JUTRA

ST. 6.

V LJUBLJANI, 8. FEBRUARJA 1936.

KNJIGA 19

K LETOSNJI ZIMSKI OLIMPIADI (Marie Herber)

ZEMLJA SE VRTI HITREJE

Dolžina astronomskega dne določa enkratni zaobrat zemlje okrog lastne osi. Ta dan smo razdelili v štiri in dvajset ur in nikomur ni padlo na misel, da bi si dan predstavljal krajši ali daljši nego teh 24 ur. Tudi zvezdarne naravnavaajo svoje ure po tem zemeljskem kroženju, od zvezdarn pa prejema ves ostali svet svojo časovno delitev. Trajanje ur, minut in sekund izvaja iz astronomskih preračunavanj.

Vesoljstvo so smatrali doslej pač za najbolj zanesljivo uro. Sedaj pa se je v splošno presenečenje izkazalo drugače. Nemškima fizikoma dr. Scheideju in dr. Adelsbergerju je uspelo dognati, da se trajanje astronomskega dne manjša in sicer skupno prilično za 4 tisočinke sekunde v teku enega meseca. To pomeni, da se zemlja vrti čedalje hitreje okrog svoje osi. In čeprav znese to krajšanje časa v teku enega leta le majhen drobec sekunde, vendar postavlja astronomsko in geodetsko znanost na povsem nove podlage. Na vsakdanje življenje povečana hitrost zemeljskega vrtenja seveda ne bo imela še tako kmalu kakšnega vpliva.

Kako sta učenjaka prišla do svojega zanimivega odkritja?

Časovno določanje se je vršilo doslej na zvezdarnah z opazovanjem stalnic s pomočjo tako zvanega meridianskega daljnogleda, ki je opremljen s križajočima se nitkama. Čim je dospela zvezda v križišče obeh nitk, se je ta dogodek zabeležil z registratorjem časa. S primerjanjem posameznih beležk je bilo mogoče določiti natančni čas. V zadnjih letih pa se je pokazalo, da te časovne določitve zvezdarn, ki jih pošiljajo z brezžičnimi valovi po svetu, ne soglašajo vedno s fizikalnimi časovnimi računi. Ti računi so temeljili na navedbah tako zvane kremenčeve ure, ki sta jo izdelala prej imenovana učenjaka in ki jo imajo v vsej Nemčiji doslej samo v šestih eksemplarjih. V teku leta sme ta čudež moderne precizijske umetnosti zastajati kvečjemu za nekoliko tisočink sekunde. Glavni kazalec te najtočnejše ure na svetu počiva na velikem podstavku, na katerega ne vplivajo nobeni stresljaji tal. Registracija časovnih signalov, ki so za astronomske meritve in raziskave nad vse važni, se vrši z avtomatičnim beležnim aparatom.

Razlika med navedbami časa iz zvezdarn in navedbami po kremenčevih urah (te ure pa med seboj popolnoma soglašajo, kar je treba še posebej poudariti) so pripravile oba znanstvenika, da sta začela stvar raziskovati z uporabo ogromnega znanstvenega materiala. Kmalu se je izkazalo, da navaaja zemlja sama »nepravi« časa. Posebno izrazito skróčenje časa sta lahko beležila v juniju predlanskega leta, ko se je dneva dolžina zmanjšala za 0.004 sekunde. Če bi hoteli to časovno skrajšavo izenačiti prostorno, bi morali vsak dan stopiti za cel meter proti zapadu.

Učenjaka domnevata, da to povečanje zemeljskega vrtenja okrog lastne osi ni stalno, temveč da se kaže samo začasno. Zdaj gre za to, da se najdejo kakšne zakonitosti v tem nihanju. Glavni vzrok bodo morda premiki mas na zemeljski površini. Geodetska znanost je že odkrila, da poedine celine ne počivajo nepremakljivo na svojih temeljih, temveč da so v stalnem, čeprav počasnem gibanju. Tako se n. pr. Amerika vsako leto oddaljuje za kakšnih 30 cm od Evrope. Južna Amerika se odmika vsako leto za 20 cm od Afrike, razdalja med Madagaskarjem in Afriko pa se povečuje vsako leto za 9 m, razdalja med Groenlandom in Škotsko celo za 18 m! Otoki in obrežja se potapljajo v morje, drugi otoki in druga obrežja se dvigajo. Tudi hipna zmanjšanja zemeljske kroge so lahko kriva časovnega krajšanja.

BALKANSKA BIBLIOGRAFIJA 1934

Léon Savadjian je uredil novi snopč te »Bibliographie Balkanique«, ki navaaja nad 400 del o Balkanskem polotoku natisnjene, njih 1. 1934 v francoščini, angleščini, italijanščini in nemščini ter omenja tehtnejše razprave priobčene po glavnih evropskih obzorjih. Po jeziki so prispevki takole razvrščeni: 278 v francoščini, 58 v nemščini, 47 v angleščini, 25 v italijanščini. Od 408 del se jih 111 bavi s politiko. Predgovor je prispeval pokojni francoski novinar Albert Julien; prvemu zvezku za leto 1924—1930 ga je Albert Mounet, drugemu za 1. 1931—1932 Maurice Muret, tretjemu (1933) pa Charles Loiseau. Cene zvezkom: 100 frs, 75 frs, 75 frs, 40 frs.

Po Sandanovem tedniku »France-Jes Balkanes«

TEKOČE ZLATO

PETROLEJ DOLOČA IMPERIALISTIČNO SVETOVNO POLITIKO

NADALJEVANJE

Da bi utegnili zmanjkati petrolejskih zalog že po komaj sto letih modernega pridobivanja, ni neutemeljen strah. Dr. David Day, vodja geološkega raziskavanja v USA je ponovno poudaril, da bodo kmalu izčrpana znana ležišča kamenega olja. Že 1865. je prof. W. Jevons predvideval, da bo do po sto letih usahnile poslednje zaloge petrolejskih vrelcev. V l. 1921 je geolog George Otis Smith izjavil, da vsebujejo zemeljske plasti USA kvečjemu še 9 milijard sodov mineralnega olja. Zaključek uglednega strokovnjaka se sicer ni uresničil, kajti od 1921. do 1935. so Zed. države iz lastnih tal izčrpale 10 milijard sodov po 159 l petroleja, milijardo več kot je predvideval Smith. Geološki in rudarski urad sta medtem izračunala statistiko, po kateri skrivajo zemeljske plasti Zed. držav še 13 milijard sodov nafte. Če pomislimo, da potrošijo Zedinjene države letno skoraj 900 milijonov sodov olja, bi lastne rezerve zalegle še za nadaljnjih 14 let.

Geolog Dewhurst pa je postavil račun, da vsebuje naša zemlja največ 24 milijard sodov petroleja. Polovica tega odpade na USA, ostalo na vse dele sveta. Ker porabi svetovna industrija 1.500.000.000 sodov sirovega olja na leto, bi tudi po tem zaključku svetovne zaloge petroleja trajale le še 16 let.

Seveda je lahko tudi slednja napoved preveč črnogleda. se zmerom skriva zemlja nepoznane, neizrabljene zaloge mastne tekočine. Z izboljšanjem črpalk, skrbnejšo predelavo v čistilnicah in sporazumno razdelitvijo vse proizvodnje v primeri s povpraševanjem bi bilo saj našemu stoletju še pridržano pomanjkanje dragocenega tekočega zlata.

Posledica takšne brige za procvit in nacionalno bodočnost naroda je bila skrb Zedinjenih držav, da so že 2. septembra 1933 izdale petrolejski zakon in določile posebno komisijo za kontrolo nad vrelci. Strogo so omejile presnagljeno vrtnanje še preostalih rezerv. Zakon sam na sebi, proizvodnje ni zavrel, pač pa je mnogo pripomogel k or-

ganizatorični skupnosti ameriške petrolejske industrije. Kljub stogim odredbam zakona in budni pažnji prometne kontrole se še zmerom pretihotapi dnevno do 75.000 sodov bencina na trg. Vodilni koncerni so sicer na mednarodnih petrolejskih konferencah skušali ublažiti strahotno črpanje zalog in previšno produkcijo bencina. Uspeha ni bilo in veliki petrolejski trusti, ki so že l. 1929 samo v Ameriki investirali 600 milijard Din (kolikor znaša naš državni proračun za 50 let!), so znova vrgli še večje zaloge nafte na dan. Rafinerije, ki so že v l. 1928 potrošile 912 milij. sodov sirovega olja za proizvodnjo bencina, so spet povečale kapaciteto.

Naglica, s katero se je zalagal svetovni trg, pa je dala le 41% porabnega bencina. S skrbnejšim predelovanjem bi iz iste množine sirovin lahko napolnili 630 milij. sodov z bencinom. Petrolejsko postavko zmerom bolj dviga vedno večja poraba bencina in drugih proizvodov za potrebe letalstva, avtomobilizma in mornarice. Asfaltiranje cest je prineslo nov vir dohodkov in danes si skoraj ne moremo misliti napredka civilizacije brez petroleja.

Poraba bencina je postala menlo človeškega blagostanja. V l. 1934. je n. pr. Anglija porabila 4.137.009 ton bencina za pogon motorjev. Francija 2.460.000, Nemčija 1.600.000, Italija 496.356. Sledijo Španija, Nizozemska, Švedska, Belgija, Luksemburg in Švica, Češkoslovaška s 180.000 ton, Jugoslavija 33.177, Turčija 20.933 ton.

Poslednje leto so Zedinjene države še zmerom prvi producenti petroleja. Delež USA sicer po l. 1928 stalno narašča. V l. 1934 je bilo stanje naslednje:

U S A	50 %	Australija in	
J. Amerika	18,32	Oceanijska	3,58
Rusija	11,50	Br. Amerika	2,50
Persija, Irak	5,33	Afrika	0,50
Romunija	0,57		

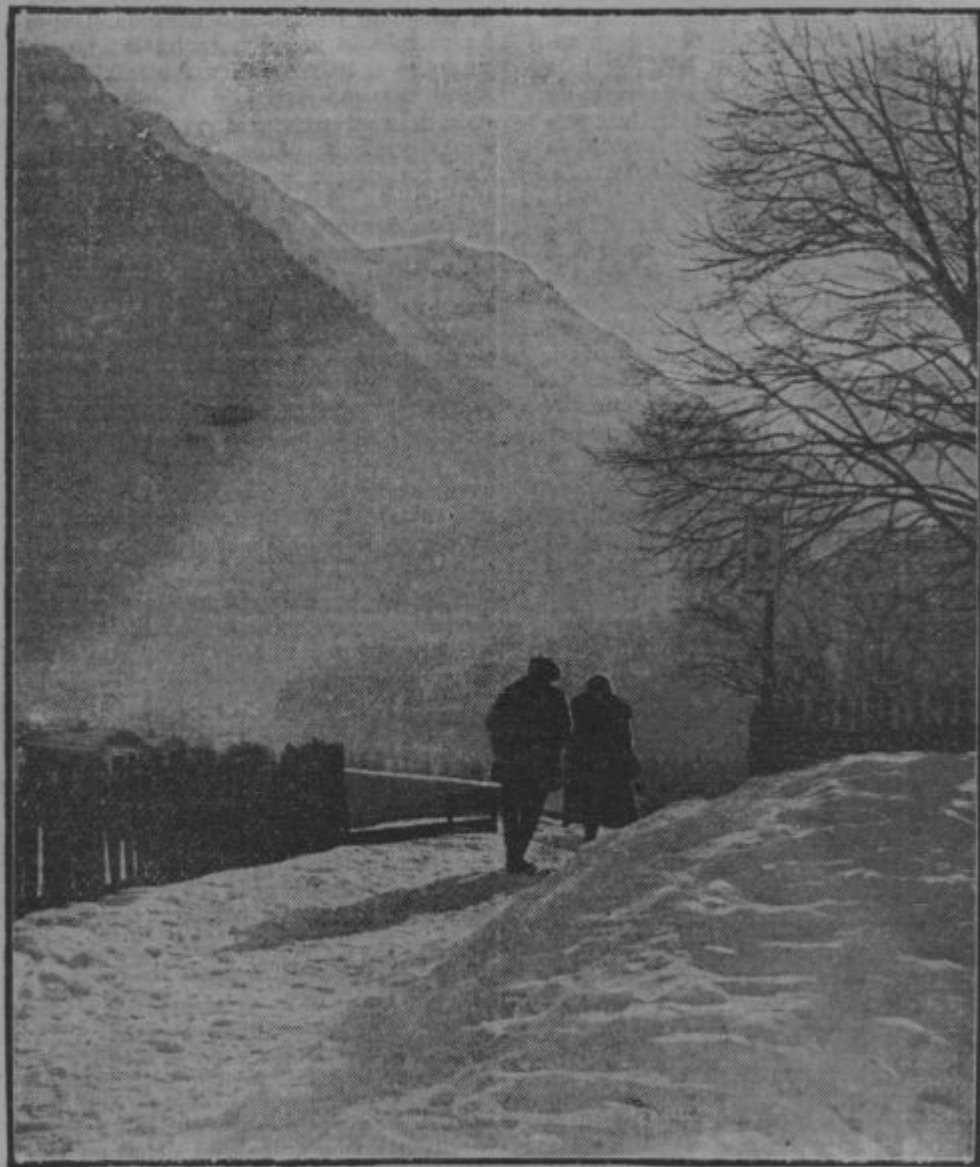
Priroda tedaj, z izjemo Rusije in USA, ni obdarila vseh krajev na zemlji z večjimi zalogami petroleja. Medtem ko odpade levji delež na Rusijo in je Romunija razmeroma relativno najbogatejša zemlja, so velike za-

padnoevropske velesile navezane na dovoz iz inozemstva.

Borbo minulih desetletij za premoč na morju je zamenjalo zdaj tekmo vanje pomorskih držav za prevlado nad petrolejskimi vreli. Veliki angleški imperij si je znal na vseh svojih pomorskih oporiščih poleg premogovih skladišč zagotoviti še bogate vrelece nafte v najbližji okolici. Saj porabi že 32.000 tonska križarka na dan

plovbe 140, odnosno 260 ton, 7.500 tonski rušilec 130, manjša podmornica nad vodo 7, pod vodo pa 22 ton olja. Motor večjih bombarderjev s 600 ks potroši na uro 95 litrov bencina.

Iz tega razvidimo, kolikšno množino petroleja potrebuje moderno opremljena mornarica in zračna eskadra, ki si jo mora nabaviti država, če nima lastnih zalog. Zato je v italijansko abe-

NEDELJSKI IZLET

sinskem sporu senzacionalno vplivala vest, da je neguš odstopil izkoriščanje rudnega bogastva Abesinije za 75 let angleško ameriškemu kapitalu. Koncesija je zadela v živo italijanske težnje, ki so prav z ekspedicijo v Vzh. Afriko hoteli obogatiti svojo, na petrolejskih sirovinah siromašno državo.

Po mnenju strokovnjakov je abesinska visoka planota zelo bogata ležišč kamenega olja, za katerega odpremo k Rdečemu morju bi bilo treba komaj 500 km cevi, trikrat manj kot iz Iraka k Sredozemskemu morju. Spretni diplomaciji londonskega Cityja in newyorškega Wall Streeta se je posrečilo zagotoviti nov vir dragocene sirovine tudi za primer, da bi italijanska ekspedicija kakorkoli izpadla. Življenjska žila angleškega imperija pa je na svoji poti v Orient pridobila v južnem koncu Rdečega morja nov krepak utrip, ki ji daje v bodočnosti zagotovilo uspešne obrambe svojih koristi.

Vse to je seveda pretreslo dinamiko italijanskih uspehov. Napetost zaradi pretnje petrolejskih sankcij pa je znova poudarila, kako je vsak uspeh motoriziranega stoletja zmerom bolj odvisen od zavidljive posesti plodonosnih žil tekočega zlata.

Italija ima le skromno ležišče petroleja na Siciliji. 20.000 ton sirovega olja, komaj 1% normalne porabe so v l. 1934 spravili tod na dan. Vrečki v Albaniji, zainteresiranost v Prahovu v Romuniji, skromno sodelovanje na petrolejskih poljih Mezopotamije je vse, kar bi naj v bližnji bodočnosti Italijo saj deloma osamosvojilo od svetovnega trga. Da bi privabila tuji kapital, je Italija zadnja leta zgradila večje rafinerije na Reki, v Trstu, Speciji, Benetkah in Napoliju. Domače petrolejske agencije so povišale glavnic, tvornice so predelale 1934. 125.800 ton bencina, 20% celokupne porabe. Poskusi pridobivanja bencina iz premoga in drugih domačih proizvodov bi pokrili komaj polovico potrebe. Ves vnanji uvoz ogromnih potreb petroleja Italije je navezan na Gibraltar, Suez in Dardanele, ožine, nad katerimi budno čuva britansko oko.

Takšna je realna stran velike borbe, ki se je doslej omejevala le na ozek krog petrolejskih mogotcev. Na zemlji je zavládala nova svetovno politična sila. Tisoče ladij, napolnjenih z bencinom križari po oceanih, po vseh kolenih sveta se ustavljajo dolgi vlaki petrolejskih vagonov, s katerih lahko razberemo imena večetrustov, ki so zavládali napredku sedanje dobe.

SANKANJE V MESTNEM PARKU

SMRT V KABINETU

MILAN SEGA

Preko noči se je Evgeniju Vrečarju očitno poslabšalo. Zjutraj ga je našel Lojz izmučenega, zvitega od bolečine. Rekel ni ničesar, tudi potoži ni. Strmel je v strop, in Lojzu se je zdelo, da se smehlja. Ze mesec dni se ni bril, zato je bil ves poraščen in grd. Obraz mu je bil mrtvaško blede, poteze trde, roke pa so bile kakor napihnjene. Ker se je že nekaj tednov sem bolj bal vode kakor zdravila, ki mu jih je predpisal zdravnik, je bil umazan in je neznosno zaudarjalo po nečistoči. V tem oziru je bil trmast kakor otrok.

— Čemu se ne umiješ? je silila gospa Magda.

— Daj mir.

— Saj boš zgnil od smradu. Morala se je premagovati, da mi izbruhnilo iz nje.

Norec! je rekla in šla ven. Ko je prišla v kuhinjo, si je umila roke. Tako si jih je umila tudi po dvajsetkrat na dan. Ni bilo četrte ure, da je ne bi poklical. Mama, je rekel Lojz, zdi se mi, da te kliče. Vselej ga je pustila nekaj trenutkov čakati. Naj gre k vragu, je zagodrnjala. Ne grem. Hip nato je odšla v njegovo sobo.

Ko je prišla k njemu, je buhnil skozi okno in se ni zmenil zanjo. Počasi so se navadili na to. Če je poklical dvakrat zapored, potem je bila res sila, sicer pa samo iz navade.

Tistega jutra, ko je bil najslabši, je hotel vstati. Da dobi obisk, je rekel. Dvignil se je na komolce, pogledal začuden krog sebe, potem pa je tiho vprašal:

— Zunaj je sonce, a? Zmignil je z glavo ter se spustil nazaj. Če je sonce, potem mi prinesi one hlače s srvmi črta mi. Razumeš? Zdaj mi je čisto dobro. Poskušal se je nasmehovati. Fant naj gre po liter vina, onega po šestnajst. Tako. Kje je. . . Zaprl je oči in molčal.

— Pojdi zdaj ven, je rekla gospa Magda sinu. Mislila je, da bo zaspal. Komaj pa sta stopila v kuhinjo, sta že slišala njegov krik.

— Ti, je govoril, zdi se mi, da nekdo trka. To je on, gotovo. Tako trka samo on. No, odpri! Norci!

— Saj ni nikogar. . . Spi! Spi!

— Trka. On. Poslušaj! Tako trka sa-

MILAN SEGA

mo on. Prishujni je. Ko je omagal, je butnil z glavo ob blazino. Sekundo nato je vzdihnil. Magda mu je popravila vzglavje in ga pokrila preko noge, ki mu je silila izpod odeje. Zdaj pa spi! je rekla.

— Na desno stran, je zašepetal.

Prišla ga je za rame in ga obrnila k steni.

— Še, še bolj! Tudi sam se je skušal prevrniti od leve na desno. Čez nekaj časa je bil spet na oni strani.

— Daj, na desno! Vedel je, da ga bo na levi strani počasi zadušilo. Silil je na desno, toda neka nevidna sila ga je redoma prevrgla na srčno stran.

Še istega dne se je spravil pokonci. Hotel je v kuhinjo. Lojz je prinesel iz jedilnice naslanjač in ga potisnil k ognjišču. Čeprav je bilo globoko v pomlad, ga je le zeblo. Sicer pa se je počutil čisto dobro. Oteklina mu je kakor na mig splahnela in to ga je razveselilo kakor otroka. Več ko pol ure je čeblijal, do večera je bil prepričan, da bo vodenica izginila. Kmalu zatem se je spet vdal. Sredi tišine, ki je vladala v kuhinji, je pridušeno zajokal. Potem je vzel robec in si obrisal oči. Ko se je ozrl na sina, se je temu zazdelo, kakor da se pred njim sramuje svojih solz. Ta trenutek je Lojz občutil, da ni nikoli ljubil tega človeka. Tudi zdaj mu je bil popolnoma tui. Vzel je list papirja in začel črtati po njem. Rad bi ga narisal. Bil je loo kip. Celo se mu je posrečilo. Nos tudi. Z ustnicami je šlo težko. Spodnja je bila pomaknjena malce ven ter mokra, ker jo je nepre-

stano slinil. Ko je končal, je videl, da je risba še dosti dobra. Nato jo je prevlekel s tušom. Ko mu jo je pokazal, se je Evgenij nasmešnil. Dobro, je rekel, vidi se, da bom kmalu —

D drugega dne je stal takoj za tem, ko mu je žena prinesla zajtrk. Skoraj brez njene pomoči je pridrsal do naslanjača, sédel in zaprl oči. Itrudil se je. Preko noči so mu otekle noge do kolen, medtem ko so mu bile roke čisto normalne, tenke, z dolgimi prsti. Obraz se mu je svetil, kakor da bi bil otrt z kojem.

Lojz je sédel na drugem koncu kuhinje ter pisal matematično nalogo. Gospa Magda je pripravljala kosilo. Oba sta čisto pozabila nanj.

— Spravi ga ven! je rekel nenadoma Evgenij.

Lojz je menil oso, ki je brenčala krog okna. Vzel je zvezek ter jo skušal spoditi na prosto.

— Pod mizo je. Črn.

— Kaj? je vprašala Magda.

— No, kos. Zdaj je na lavi. Skoraj smehljaj se je.

Gospa Magda se je ozrla najprej na lavo, potem na sina ter zmignila z rameni. Prestrašila se je. Saj ni nič, je dejala.

Evgenij se je obrnil vstran in rahlo prikimal:

— Vem.

In čez hip:

— Prosim, zdaj pa reci, da ga ni.

— Pomiri se vendar, tebi se samo zdi. To je senca. Greš v posteljo?

Nagnil se je malce naprej.

— Senca, je ponovil čisto tiho. Pogled mu je bil spet jasen. To je smrt.

— Ne, ne!

Zaužíval je zelo malo. Danes se mu je zahotelo mesa, takega, je rekel, ki bo še majceno krvavo. Zdaj se mora na vsak način popraviti, čez teden dni se gre predstaviti svojemu novemu predstojniku. Če bo še dolgo odlašal, bo lahko ob službo. Žena mu je pritrdila, čeprav je vedela, da se mesa ne bo mti dotaknil.

— Kar fantu ga daš, je rekel. Jaz ga ne bom. Zatem je padel v apatijo in močkal do večera.

— Greš spat je vprašala Magda blizu desete.

— Tako.

Ob enajstih ga je znova prosila:

— Pozno je že.

— Koliko je?

— Dvanajst bo, se je zlagala.

— Tako? Zaprl je oči in se ni zganil.

Gospa Magda je pri ognjišču napol dremala, glava ji je počasi jezila na prsi. Ko je zgubila ravnotežje, se je zdramila in zagodrnjala: Spat, ljudje božji, spat! Potlej je spet zaprla oči ter se s komolcem naslonila od rob ognjišča.

Oče je tistokrat molil: Jezus... ki si za nas... usmili se... Jezus... Marija.

— Greš spat, je menila Lojzu. Njen glas je lahno trepetal.

Ko je Lojz legel, se je na sosednjem dvorišču oglašil pes in lajal, dokler ga ni prekinil osoren glas gospodarja, ki se je kasno v noč vračal iz službe.

Oteklina se je razlila preko stegen, zato je morala gospa Magda, ko ga je slačila, zelo paziti. Pri najrahljšem dotiku je zatulil kakor ranjen pes. Zjutraj in ponoči (včasih je legel celo po dveh) je bilo slišati iz njegove sobe vpitje, ki je bilo bolj podobno grgranju kakor zmerjanju. Medtem ko je postala koža pod koleni raskava in mlahava, se je na stegnu lepo zgladila ter napela. Oteklina je počasi rasla. Čez nekaj dni je dosegla trebuh. Vse kar je zdaj použil, se mu je povrnilo. Čim težje je bilo, tem bolj je silil v kuhinjo, še preko noči bi ostal, če ga ne bi žena priganjala spat. Nje je bila sama kost in koža. Včasih je jokala. Nekega dne je rekla:

— Mislim, da bom jaz prej umrla kot on.

Zvečer je bilo v kuhinji tiho kakor ponavadi. Evgenij je dremal. Roke so mu spet otekle, je pomislil Lojz. Leva copata mu je zlezla z noge ter padla na tla. Potem pa se mu je skremžil obraz, roke je skrcil k prsom in udaril s temenom ob kraj naslanjača. Oči, ki so se mu zdaj na široko odprle, je začel vrteti sem pa tja.

— Za božjo voljo, kaj je? je kriknila gospa Magda in planila k njemu. Grgral je. Ne smeš umreti, ti, slišiš?!

— In ni umrl.

— Duši me, je rekel.

D A L J E

O JEZIKIH V ABESINIJ

STANKO BUNC

Sodobna Abesinija ne kaže velike pisanosti samo v mešanju plemenskih razlik in v križanju velikih nasprotstev v kulturi, veri in politiki, ampak predstavlja tudi v jezikovnem pogledu zanimiv mozaik, saj živi v njej precej nad trideset različnih jezikov in narečij, približno toliko pa še manjših govorov.

V prebivalstvo današnje Abesinije so se stopili trije rasni elementi: hamitski, semitski in črnski. Ti elementi, že v osnovi med seboj zelo različni, so se zaradi posebnih zemljepisnih razmer močno zblizali in pri tem stvorili množico prehodnih oblik, ki pisanost rasnih nasprotstev samo povečujejo. Tudi jeziki, ki jih govorijo negusovi podložniki, zastopajo v osnovi te tri rase. Pri tem pa je treba posebej pomniti, da se pojma jezik in rasa ne skladata povsem in povsod. Tako n. pr. prebivalci osrednje Abesinije, dasi govorijo razna narečja, tako hamitska kot semitska, vendarle tvorijo skoro enoten antropološki tip, ki ga nekateri že štejejo kot posebno abesinsko raso. Dalje nekatera plemena, nedvomno rasnega porekla črncev, govorijo hamitska narečja, semitski amharski jezik pa sega dandanes daleč preko plemenskih mej Amharov samih. Kljub takim razbežnostim vendar slone jeziki na rasni podlagi in zato si jih tudi oglejmo s tega vidika.

Na abesinski zemlji prevladuje po prostoru in številu hamitski element: Nepopolna statistika pravi, da imamo od približno 11 milijonov prebivalcev nad 6 milijonov Hamitov, tri milijone in pol Semitov in en milijon in pol Črncev.

Hamitski jeziki

Hamitske jezike delijo strokovnjaki na tri skupine: 1. libijski jezik. Med njimi je najvažnejši staroegipčanski jezik, katerega najmlajša oblika — tudi že mrtva — služi dandanes egipčanskim kristjanom v liturgiji pod imenom koptski jezik. 2. berberska narečja, razsejana po severni Afriki in Sahari. 3. jeziki abesinskih Hamitov, ki se po Hamovem sinu Kuš zovejo Kušiti. Skoro vsi njihovi jeziki se govorijo v mejah etiopskega cesarstva.

Na severu, ob meji z italijansko Eritrejo, živi majhen pastirski rod Saho, katerih govor je močno soroden z jezikom Afarov. Ljudstvo Afar, ki je mnogo bolj znano z arabskim nazivom Dankali (v množini Danakil), je posedlo pustinske predele, ki se razprostirajo od Eritreje proti jugu skoro do železnice Džibuti-Addis Abeba. Afari prebivajo tudi v francoski koloniji Somaliji, a italijanski vojni oddelki askarov iz Eritreje so večinoma njihovi rodni bratje, ki govorijo isti jezik.

Naslednja skupina iz družine kušitskih Hamitov so tako zvanj Somali. So to številna plemena, ki so zaljudnili pokrajino Ogaden in govorijo več narečij. Najvažnejša izmed njih so: v angleški Somaliji Isak, v samem Ogadenu Darod in na jugu Havija.

Protj zahodu nahajamo pet milijonsko ljudstvo Gala, ki se samo naziva Oromo. Obsega velikansko ozemlje od angleške kolonije Kenja na jugu do Harara na severu in od Ogadena pa skoraj do angleškega Sudana na zahodu. Govorijo štiri skupine narečij: mačča na zahodu, tulama na vzhodu, borana na jugu in vollo (galla).

Dalje imamo skupino jezikov številnih plemen, ki jih sosedni Gali nazivajo s skupnim imenom Sidama. So to po poreklu večinoma črnci. Jeziki se med seboj razlikujejo. Najvažnejši izmed njih je jezik kafa v enako imenovani pokrajini, ki je bila do cesarja Menelika II. samostojno pogansko kraljestvo in ki je dalo ime naše vsakdanje pijači — kavi.

Nad Modrim Nilom imamo dva jezika: gonga in gunza. Abesinci istovetijo rod Gunza s sosednimi črnci in jih skupno zovejo šankala. To ljudstvo predstavlja pravi tip črnske telesne grdote in iz njega se glavno rekrutirajo abesinski sužnji.

Zadnjo hamitsko skupino tvorijo jeziki agau. Pred prihodom Semitov so plemena Agau obvladovala skoraj vso abesinsko višino. Pozneje se je večino prebivalcev pomešala s Semiti in izgubila svoj jezik tako da imamo sedaj samo še nekaj njihovih narečij, ki so se ohranila kot mašni otok sredi semitskega življa. Prebivalci so po večini dvojezični: poleg materinega narečja uporabljajo v govoru tudi enega izmed semitskih jezikov.

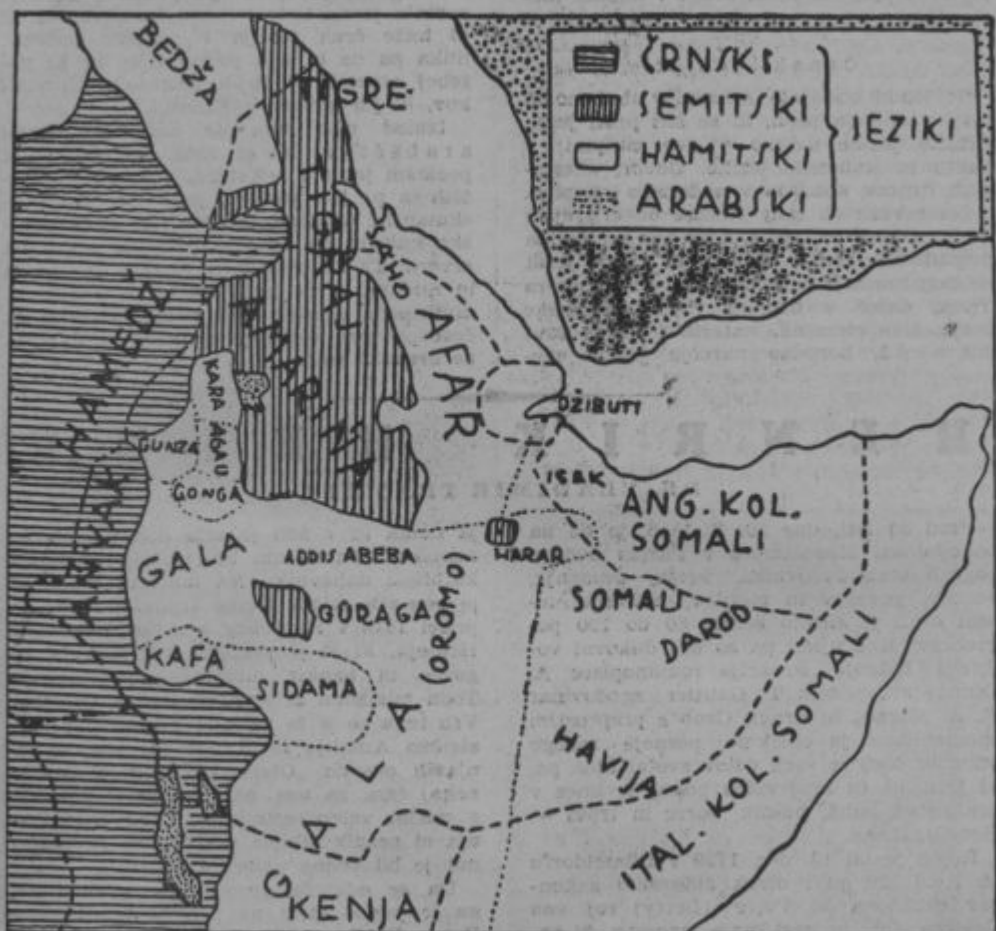
Pokrajina Lasta, v kateri se govorita dva sorodna agavska dialekta hamir in hamita, je bila v srednjem veku središče abesinskega cesarstva in tedanja dinastija je bila hamitskega pokolenja. Najbolj znano agavsko narečje pa je kvara, in to zaradi tega, ker ga govorijo abesinski židje, Falaši imenovani. Falaši so dandanes razpršeni po vsej državi in se bavijo z obrtjo. Sebe nazivajo Bieta Israel (= dom, rod Izraela), Amhari jim pravijo Kajla ali Foggara, Gali pa Fendža. Kvarski jezik splošno prevladuje le na zapadnih bregovih jezera Tana. Zanimivo je, da židovski Falaši ne znajo hebrejskega jezika in da imajo sveto pismo prevedeno v jeziku geez. Tudi talmuda ne poznajo in se razlikujejo od ostalih židov tudi po obredni čistosti, kalendarju itd. ter potem, da menda edini od vseh Kušitov uporabljajo etiopsko abecedo.

Vsi ostali hamitski jeziki nimajo pisanega slovstva.

Semitski jeziki

Abesinski Semiti so se priselili v Afriko iz raznih krajev južne Arabije. Njihovi jeziki in pisava so prav za prav le nadaljevanje narečij in pisma južnih Arabcev. Ko so prišli ti Semiti v stik z domačimi Kušiti, so se sami deloma pohamitili, tako

govori domovini nahajamo dananes dva različna jezika: tigrin in tigre. Tigrin ali po amharsko tigrinja, ki se govori v pokrajini Tigre (davnejši pokrajini Aksum) in v Eritreji, je najbrž neposredni potomec geeza. Tigre pa izhaja iz nekega dialekta, ki je soroden geezu. Govore ga italijanski podložniki v Eritreji, severno od pokrajine Tigre, ki mu je dala ime.

rasno kot tudi jezikovno, in čim bolj gremo proti jugu, tem bolj se njihova narečja oddaljujejo od splošno semitskega tipa.

Obredni in skoraj do danes tudi pisarni jezik vseh etiopskih kristjanov je geez, ki se navadno imenuje nasploh etiopski jezik. Na tem jeziku je v 4. stol. pr. Kr. nastala književnost, ki je obsegala skoraj samo nabožna dela in le malo tudi prevode iz grškega, arabskega in koptskega jezika. Geez je bilo sprva narečje pokrajine Aksum, središča prvega etiopskega cesarstva. Zaradi tega je postal ta jezik nositelj vse civilizacije, a bil že v 10. veku po Kr. mrtev. V nekdanji nje-

Osrednje pokrajine Etiopije zavzema rod Amharov, katerih jezik je zaradi političnih razmer — podobno kot nekdanj geez — postal uraden državni jezik, in to že v 13. stoletju, ko je stopila na prestol salomonska dinastija. Amarinja (tako nazivajo svoj jezik sami Amhar) se precej razlikuje od geeza in tigrinja. Ta jezik ne izhaja samo po poreku iz nekega dialekta, ki je od početka različen od geeza, ampak je tudi pod hamitskim vplivom izgubil mnogo semitskih potez, zlasti v skladnji in glasoslovju. Zaradi glasoslovnih sprememb so morali etiopski abecedi celo dodati nekaj novih črk. Od časov scentraliziranja oblasti se amarinja širi

glavno s pomočjo vojakov in uradnikov. Ta amharizacija počasi, a stalno napreduje in značilno je, da dandanašnja prestolnica Addis Abeba leži na ozemlju galskih jezikov. Vsak, kdor ume pisati, prav gotovo zna amharščino, ki jo pojo narodne pesmi, tiskajo v edinem časniku, razglašajo v radiu ter rabijo v slovstvu in trgovstvu.

Končno moramo omeniti še dva važnejša semitska jezikovna otoka: Gurage na jugu od prestolnice in drugi v okolici mesta Harara.

Črnski jeziki

Ti jeziki obdajajo Abesinijo ob zahodni meji v dolgem pasu, ki se širi proti jugu. Črnske jezike delimo v dve skupini: v bantu in sudanske jezike. Govori abesinskih Črncev spadajo v sudansko skupino.

Na severu ob reki Takaze ob eritrejski meji, nahajamo jezik kunama. Večina pripadnikov biva v Eritreji in njihov jezik se tam imenuje baza. Na zahodu od jezera Tana, daleč v nižinah vzdolž sudanske meje, živijo plemena, katerih jezik se zove hamedž. Sorodno narečje govori ple-

me Beni šangul. Te istovetijo Amhari s hamitskimi Gunzi in jih poznajo pod skupnim imenom šankala. Najmočnejše plemo v zahodnem delu je Jambo, ki živi v porečju reke Sobat. Njegov jezik se zove anjvak. Dalje proti jugu imamo vrsto plemen, ki govorijo svoja narečja. Plemo šuro je dalo hamitskim Kafom naziv šuro, s katerim označujejo nasploh črnca.

Arabščina

Iz zgornjega splošnega pregleda nam je postala jasna tiista velikanska pisanost, ki jo kaže črna zemlja v pogledu jezikov. Silka pa ne bi bila popolna, če ne bi posebej omenili še tujih, neabesinskih jezikov, ki jih govorijo v Etiopiji.

Izmed njih ima še največji pomen arabščina, ki se rabi večinoma kot poslovni jezik v nekaterih trgovskih središčih in pa kot pisarni jezik za neke muslimanske skupine. Močnejši je vpliv arabske kulture na črnska plemena, zlasti na severu. Ta arabski vpliv prodira iz Egipta in Sudana in se ne kaže samo v veri in civilizaciji, ampak tudi v jeziku, tako da čisto govorijo Črnci poleg svojega narečja še arabski jezik.

H E N R I K H E I N E

DR. VLADIMIR TRAVNER

Pred 80 leti, dne 20. 2. 1856, je bil na pokopališču Montmartre v Parizu ubožen pogreb brez duhovnika, križa, zvonjenja, vencev, govorov in molitev. Skromni leseni krsti je sledilo komaj 80 do 100 pogrebcev. Med njimi pa so bili duhovni voditelji tedanje Francije romanopisec A. Dumas st., pesnik T. Gautier zgodovinar F. A. Mignet in drugi. Grob s preprostim spomenikom je obiskalo pozneje mnogo odličnih oseb iz vseh delov sveta. Mož pa, ki je našel tu svoj večni pokoj, je knez v kraljestvu huha, pesnik, borec in trpin — Henrik Heine.

Rojen je bil 13. dec. 1799 v Düsseldorfu ob Reni kot prvi otrok židovskih zakoncev Samsona in Pejre (Betty) roj. van Geldern. Oče je imel malo trgovino, ki zaradi gospodarske krize ni uspevala, tor je živel z rodbino v pomanjkanju. Kljub temu je ostal veder, dobrohoten in ljubezniv. Mati, hči znanega zdravnika, je bila izobrazena, odločna in častihlepna. Od obeh je podedoval Harry — kakor se je imenoval — svoje duševne lastnosti.

Takrat so živeli židje v Porenju — s kratkim presledkom pod Napoleonom I. (1808-15) — še v umazanih getih, preganjani in zaničevani od vseh Grenka zavest, da pripada tem izobčencem, ta nezdraviljiva židovska bole, je spremljala Heineja skozi vse življenje. Njegova vzgo-

ja doma in v šoli je bila dokaj svobodnomiselna, dasi so mu bili učitelji večinoma katoliški duhovniki. Na materino željo se je posvetil mladi Heine trgovini. Tako je prišel 1816 v Hamburg k stricu Salamonu Heineju, ki si je pridobil kot spreten trgovec in bankir milijonsko premoženje. Toda mladenič ni imel amala za te posle. Vrh tega se je še zaljubil v svojo lepo sestrično Amalijo in ji posvetil kopico sanjavih pesmic. Oboževanka ga je vodila nekaj časa za nos, nato pa se je poročila z nekim veleposelnikom. Tega razočaranja ni pesnik nikdar prebolel in Hamburg mu je bil vedno »zibelka bolečine«.

Da se odkriža »neumnega mladeniča«, ga je poslal stric na pravne fakultete v Bonn, Göttingen in Berlin. Pa tudi pandekti, zakoni in komentarji Heineju niso dišali. Le s težavo je dovršil svoje študije in postal doktor. Mnogo bolj so ga zanimala »nepotrebna« znanosti in umetnosti kakor modroslovje, zgodovina, narodopis, književnost, gledališče, slikarstvo i. t. d. in že takrat (1822-23) je izdal svoje prve pesmi in drame. Da bi mogel postati odvetnik ali univerzitetni profesor nemške literature, je prestopil 1825 v luteransko cerkev in spremenil svoj priimek v »Henrik«. Kljub temu je ostal, kar je bil: prosvetljen in svobodnomiselni žid. Krst je občutil vedno kot ponižanje. Vsi napori, da

HENRIK HEINE

bi dobil kako službo v Hamburgu, Monakovem ali Berlinu so ostali brezuspešni. Tako je bil navezan na stričeve podpore in na honorarje za svoja književna dela. V tem času je napravil več potovanj po Nemčiji (Harz), k Poljakom, na Severno morje (Norderney, Helgoland), na Angleško in v Gornjo Italijo.

Juljska revolucija v Franciji (1830) ter neugodne politične in osebne razmere v domovini so povzročile, da se je Heine preselil maja 1831 stalno v »prestolnico svobode«, v Pariz, kamor ga je že zdavna vlekel srce. Kot svojo glavno nalogo je smatral delo za sporazum med Nemci in Francozi. Spisal je deloma v nemškem deloma v francoskem jeziku več obsežnih del, kjer se bavi s političnimi, versko-moralnimi, književnimi in drugimi zadevami obeh narodov. Obenem se je boril kot vodja »Mlade Nemčije« in pristaš Saint-Simonovega idejnega socializma zoper nazadnjaštvo »svete aliance« ter za svobodo misli in vesti v številnih satiričnih pesmih, člankih, razpravah in pismih. Ta živahna revolucionarna propaganda je zbudila v Nemčiji splošno pozornost. Že konec 1835 je prepovedal zvezni svet pod najstrožimi kaznimi vsa njegova doseganja in bodoča dela, hoteč ga tako moralno in materialno uničiti. Zmagal pa je Heine in le še glasneje so odmevali odslej njegovi bojni kliči.

V Franciji je živel pesnik, ki ni poznal nikdar vrednosti denarja, zelo razaspno, zlasti odkar je imel razmerje z lepo, pa lahkomišno in neuko grizetko Evgenijo (Matildo) Mirat, s katero se je pozneje tudi poročil. Ker mu stričeve podpore in znatni honorarji za časnikarska in druga dela niso zadostovali, mu je dobro došla letna nagrada 4800 fr., katero mu je plačevalo v l. 1837-48 notranje ministrstvo kot priznanje, da se je kompromitiral v svoji domovini za stvar francoske revolucije. V jeseni 1843 in poleti 1844 je obiskal Heine domovino in svojce. Kmalu nato je zbolel na »sušici hrbtne možgane« (tabes dorsalis). Kljub zdravniški pomoči in požrtvovalnosti žene je bolezen naglo napredovala. Najprej sta mu ohromeli nogi, nato roki in slednjič je skoraj popolnoma oslepel. Tako je preživel osem let v »grobnici iz žimnice« v nepopisnih mukah. Toda do zadnjega trenutka je ohranil svež duh in spoznal jasno vse, celo svojo lastno bridko usodo. V tem času je napisal — dasi z velikim naporom — celo vrsto duhovitih razprav, člankov in satir ter celo več plamtečih ljubavnih pesmi svoji zadnji prijateljici »Mouche«. V trpljenju je postal Heine tudi veren deist: veroval je v Boga in neumrljivost duše. Često je prebiral sv. pismo in iskal tolaž-

HEINEJEV GROB V PARIZU

be v molitvi, čeprav ni priznaval niti krščanstva niti židovstva, odklanjal dosledno vse konfesionalne pripomočke in dočel v poslednji volji, da ga morajo pokopati brez duhovniškega spremstva. Umrl je po dolgem in težkem smrtnem boju 17. 2. 1856 ob 5. uri zjutraj.

Heine je bil, kakor pričajo njegova dela in življenje, silno kompliciran in zato psihološko izredno zanimiv značaj. Užival je v polni meri vse dobrote tega sveta. Prenašal pa je tudi z občudovanja vrednim junaštvom neizmerno telesno in duševno gorje. Nasproti svojem in prijateljem je bil plemenit in dobrotljiv; nasproti sovražnikom pa strasten in neizprosni. Dosegel je splošno priznanje in nesmrtno slavo; žel pa je tudi obilo preganjanja in zasramovanja. Kot »ljubljenec gracije in nedosegljiv mojster besede je zložil na stotine lirskih (zlasti ljubavnih) pesmi, romane in balad polnih nežnosti, sanjavoosti in melodije, pravih biserov svetovne književnosti, in vplival tako na celo vrsto pesnikov in pisateljev vseh kulturnih narodov (pri nas zlasti na Jenka, Kersnika, Gregorčiča in Cankarja). Vnemal pa se je tudi za »nizko ljubezen« in napisal kot »nemški Aristofanes« številne frivojne, sarkastične in cinične pamflete. Razumel je vzvišene nauke Krista, in zgodovinski pomen protestantizma. Prav tako je ljubil vero svojih očakov Njegove »Hebrejske melodije« spadajo med najsijajnejše umotvore novejšega židovstva. Toda brezobzirno je bilal in smešil versko nestrpnost in omejenost, predsodke in vraže. Večkrat slavi svojo domovino, hrepeni po njej v tujini in s ponosom pravi sam, da je »nemški pesnik, v Nemčiji dobro znan«. Poveljuje tudi Francijo in njene sinove (zlasti Napoleona I.) ter rad priznava zasluge Italijanov, Angležev, Poljakov in drugih narodov. Z vso odločnostjo pa se bori zoper šovinizem in imperalizem, zlasti zoper nadutost in ozkostičnost svojih rojakov. Predvsem je Heine demokrat. Zato se poteguje vzneto za pravice ponižanih in ujaljenih in njegove politične pesmi — n. pr. »šlezijaki tkalci« — so aktualne še danes. Z vidno naslodo se norčuje iz »romantičnega« pruskega, domišljavega bavarskega kralja, ostalih »stenic na cesarskem plašču« t. j. nemških knezov in drugih samodržcev.

Kljub vsestranosti in navideznim nasprotstvom je Heine v svojem bistvu enoten; kajti vedno in povsod izraža le svoje misli, čustva in prepričanje. In v tem obstoji predvsem njegova nesmrtna veličina.

Nedvomno je Heine močno vplival na naše pesništvo, ker so čitali njegove pesniške zbirke menda vsi naši pesniki od Prešerna do današnjih dni. Najbolj je vpli-

val na Simona Jenka, Kersnika, Cankarja (zlasti v pesmih), v novejšem času pa na Vido Jerajeva. Tudi Gregorčič sliči v mnogih ozirih Heineju.

Heinejeve pesmi oziroma balade so prevajali zlasti: Iv. Pregelj (Mentor VIII), Ivan Albreht (Gruda 1925), Culkovski (Pod lipo III), Vida Jerajeva (Ženski svet 1927). Največ se je pa bavil s Heinejem Al. Benkovič († 1932), ki je izdal v Mariboru »H. Heineja izbrane pesmi I. del Lirični intermezzo«.

Heineja prevajati v slovenščino je težko, ker obstoji čar njegove poezije v klenih izrazih in besednih igrar. Zato imamo le malo posrečenih prevodov. Najslabši so prevodi Ivana Albrehta, najboljši pa Pregeljevi.

IZ LITERARNEGA SVETA

LOUIS DUCHOSAL

Dne 28. II. bo 35 let, odkar je razmeroma mlad preminul ta švicarski pesnik, ustanovitelj mnogih obzornikov in sode-

lavč vseh dnevnikov romanske švice. Bil je atlet po svoji postavi, toda bolezen ga je ohromila, da je rabil palico, pozneje bergle in celo voziček, kakor naš Cimperman. Navzlic junaškemu stasu je sanjari le o prefinjenih tenkoumih delih. Bolj ko življenje ga zanima legenda. Eden izmed prvih njegovih spisov, ljubka komedija »Marquise, vos beaux yeux me font mourir d'amour« (1839), je čisto prežeta z 18. stoletjem. Značilni so naslovi, ki jih je dajal svojim zbirkam: Knjiga o Tull (Le livre de Thulé), Začarani gozd, Zlata vejica, Sinja cvetka, Pavliha & drug

(Polichinelle et Cie), Hiša ljubezni... Srce mu kipi od idil in elegij. Samo tu pa tam zazveni stik upora, ki mu ga narekuje usoda:

Je te conterai les douleurs
De mon coeur saignant et sonore,
Mes angoisses, mes cris mes pleurs,
Ceux qu' on sait et ceux qu' on ignore.

L'angoisse (tesnoba) naj bi bil tudi naslov romanu, ki mu ga je bela žena izrgala nenapisanega iz rok. A. D.

NOVE KNJIGE IN REVJE VLADIMIR BARTOL: AL ARAF

V dobi novih družabnih prizadevanj, ki naj bi s soustvarjanjem znanosti in umetnosti izboljšala socialno usodo narodov in posameznikov v času vzmoženosti, dostikrat umetniško neresnične slovstvene proizvodnje z določenim namenom stopi na plano — literarni klatež in bohem z zbirko sestavkov, ki so v bistvenem nasprotju z modno zahtevo razkrojitve novodobnega človeka v umetniškem ustvarjanju. Literarni nergači in prividniki se bodo postavili v bojno črto in v svoji sinesteziji vihteli kopje proti vsiljivcu, ne da bi počakali na izid stvarnega vzmeta umetnikove kakovosti na občestvo.

Ta »literarni klatež in bohem«, čigar notranji obraz in vnanje lice njegovega književnega delovanja smo videli do zdaj le v megli po raznih obzornikih in listih raztršenih spisov, je dr. Vlad. Bartol, ki je izbral šest in dvajset svojih »literarnih sestavkov« in jih razdelil na pet poglavij v knjigi »Al Araf«¹). Ze naslov knjige kaže svojevrsten pojav v našem pripovedništvu. Pisatelj ga tolmači v svojem istoimenskem sestavku in ga utemeljuje z navedkom 44. sure korona, ki jo je združil z naslednjo suro. Navedek ni docela pravilen. Glasili bi se morali: »In med njimi je ločnica. In na okopi (na Al Arafu) so možje, ki spoznajo vse po njihovih znamenjih (znamenje izvoljencev je bela, pretivalcev džehenama — pekla pa črna barva). In oni kličejo prebivalcem raja: Mir z vami! Ne morejo pa vstopiti vanj, čeprav hrepene po njem.« (44) In ko obrne svoje poglede proti tovarišem ognja, pravijo: Gospod, ne pošlji nas med nepravčnike« (45) Na »Al Araf (arabsko a' raf pomeni v islamskem posmrtnem življenju »vice«) pridejo tisti, ki so proti volji staršev z mečem v roki padli za sveto stvar, pa ne morejo ne v paradiž in ne v pekel. »Taka je tudi usoda nas, ki smo spoznali. Daleko in jasnovidejši od naših očetov in naših voditeljev smo, zato je naša dolžnost, da vztrajamo proti njihovi

DR. VLADIMIR BARTOL

volji orožje v roke«, pravi pisatelj v imenu mladega pokolenja in v zavesti, da »kdor gradi iz gluha in usvarja iz njega vrednote, si je izbral boljši del« (Pogovor o poslednji karti).

Prvi cikel vsebuje pod naslovom »Človek proti usodi« šest nenavadnih zgodb, ki jih podaja pisatelj z njemu lastno spretnostjo pripovedovanja. Niso to navadne zgodbe, ki bi prijetno zabavale bralca po svoji snovnosti in obdelavi, to so moderne basni, prepletene z dvogovori in izpovedmi sodobnih tipov, ki so jih čas in razmere kot npravne omahljivce pahnil v borbo z obstoječim življenjskim sestavom. Na zunan se grohotajo, kadijo cigarete in se odkašljujejo, njih notranost je pa žalostna, zakajena in temna z nemško-italijanskim Slovencem vred, ki ga je pisatelj pridružil svojim pariškim poskusnim kuncem. (Avtorju se je vrnila mala pomota z Nemcem Bertholdom: V »Sistemu Ivana Groznega« pravi namreč, da je prišel v Pariz »preboleval srčne bolečine«, v »Nesrečnem ljubimcu« je pa prišel tja »po šalivem naključju usode«) Ze v prvem poglavju motijo bralca poleg mnogih tujk, (ki jih je v naslednjih poglavjih še več) številne pravopisne napake kakor: pojava, nečimernost, naenkrat (ki se jih strši no knjiži) prozanstvo, šij, vled par hlač, proklet, nekam (ta prišel, ki ga tako pridno in nemarno uporabljajo naši mentorji, je v knjigi tako pogosten, da nara-

* Založila Modra ptica v Ljubljani. Str. 398 Za nepravčnike Modre ptice v platno vez. din 75.

nost moti pri branju), gorostasen, stvarica, lebdeti, od časa do časa, priti k sebi, po jutrajšnjim, tvornica, nižje, izplačati se, pustoloka, koveček, kaznenec, odgonetati, podučiti, iztuhati, zakuska, uloga, potvoriti, koncem koncev itd. Tudi je treba razlikovati med daljnjim in daljnjam, celim in vsem, durmi in vrati ter med ženo in žensko.

Ce Bartolove »žrtve časa« v prvem poglavju zlorabljajo tako zvano družabno svobodo brez ozira na svoje svetovne nazore in je zanje Eros le borba s polovičnim uspehom — kakor sploh vsa erotika v pripovedništvu, kjer je ženska zgolj predmet negativnih nagonskih in še bolj umskih doživljanj — se ustvarjalni junaki v drugem ciklusu, naslovljenem »Demon in Eros«, brez vsakega žarnega venca v boli prebojevanega življenja tako rakoč umstveno onesveščeni vdajajo erotični mrtvici, čeprav nemara niso sebično iskali osebnih naslad. Ti junaki, sicer subjekti stvarnega življenja, se na temelju avtorjevih premis ne morejo vživeti v življenjski red, pa naj bo ta še tako videzen in celo krivičen za posameznika. Tudi v tem ciklusu strahijo pravopisne nepravilnosti: splošno, iztoči se, v okom priti, plave oči, predpogoj, častitasti, poraziti, odnošaj i. dr. Cankar je imel naš jezik za največji narodni umotvor, ki bo ostal, četudi bi se izgubila vsa njegova dela. Tega bi se morali zavedati tudi in zlasti naši sodobni pisatelji.

Osrednji (tretji) ciklus »Zgodbe okrog doktorja Juga in doktorja Krassowitza« obravnava spornost in dvomnost položaja mladega pokolenja ki prehaja v aktivnost v enem izmed usodnih obdobij človeške zgodovine. Življenjska in svetovna naziranja v zvezi s pojemajočo svobodo na eni strani in s prihajajočim prevrednotenjem prosvetnih in socialnih dobrin na drugi strani ne morejo dobiti potrebne ustaljenosti v duhovnem življenju sodobne mladine, ki živi v času, ko morebiti še ne bo doživela postavitve mejnika nove izobraženosti (civilizacije), vendar vidi, da se že postavlja, čeprav še ne ve, kakšen bo. Tej negotovosti je posvetil Bartol štiri sestavke, v katerih je konkretnost osebnosti in naukov našega mladega modroslovca Klementa Juga resnična, osebnost umišljenega Simona Krassowitza pa opisana po pisateljevem pristnem kompleksnem doživljanju. Odtod izpovedna oblika, primerna barvenosti takšne osebnosti. To je umetnikov »jaze«, sodoživljen v umski in čustveni razgibanosti. Zato »osrednje osi« Bartolovih spisov upravičuje izid knjige. Kulturni farizeji bi namesto njegovega navedka o čednosti seveda radi navedli Nietzschejeve besede: »Und wiederum gibt es solche, die haften es für Tugend, zu sagen: Tugend ist notwendig. Aber sie glauben im Grunde nur daran, dass

Polizei notwendig ist« (Also sprach Zarathustra). Tudi v tem poglavju je, žal, dosti pravopisnih spak n. pr.: oprčka, pa-sti v besedo, orjaški, ljubezen biva, nadelana pot, položiti izpit, neodoljiv, živalica, merodajen našopan, očala, predpostavljati, dalakoviden. Tudi je razlika med ciljem in smotrom.

D a 1 j e

K. S. SANDAN

avtor knjige »L'Europe à l'aube de 1936«, o kateri smo poročali v zadnji številki. Naroča se: France-Balkans, 3 rue de l'Arc de Triomphe, Paris, in stane samo 20 fra

Uredništvo je prejelo:

»ZDRAVNIŠKI VESTNIK«, strokovno glasilo zdravništva v Sloveniji leto VIII, št. 1. priobčuje na uvodnem mestu spominske besede pokojnemu univ. prof. dr. E. Šlajmerju, velikemu slovenskemu zdravniku in popularnemu »čudodelniku« (napiše dr. Iv. Jenko.) Nadalje nemški članek dr. C. M. Behrenda o »Napredkih možganske kirurgije«. Dr. J. Körblerja hrvaški članek »Radium — terapija raka« (s slikami). Dr. B. Škerija »Prispevek k Ogino-Knausovi metodi«. »Zdr. vestnik« priobčuje v tej številki prva prispevka k nujnemu vprašanju razmer v ljubljanski splošni državni bolnišnici, k nujni potrebi njene modernizacije in razširitve. Kot prva sta se oglasila izmed vodilnih zdravnikov doc. dr. Iv. Robida in primarij dr. I. Demšar. Kot nekaj zaključek k vprašanju splava, ki je lani povzročilo tako med zdravniki kakor med laiki javno debato, priobčuje dr. M. Kremžar kratek resume in pravi: »Težko je posegati z legalizacijami v živ-

ljenje, posebno v intimno življenje. Vedno in povsod naletimo na isto dejstvo, da se življenje nikakor ne da stlačiti v en edinstven svetovni nagon. Številka vsebuje še druge za zdravnike važne prispevke, poročila o novih knjigah in zanimive drobne novice ter ima priloženo vsebinsko kazalo lanskega letnika, ki ga je uredil primarij dr. R. Neubauer. Važno za slovensko zdravstveno literaturo, zlasti revialno, o kateri je že lani spregovoril resno besedo dr. T. Furlan, je sklep uredništva »Zdr. vestnik« da bo bolj kot doslej pazilo na brezhiben jezik in enotnost tehničnih izrazov in bo vse nepotrebne tujke črtalo. — »Zdravniški vestnik« izhaja desetkrat na leto in stane za nezdravnike din 90.- za medicince pa samo din 50.- letno. Naroča se pri upravi na Goliniku.

»RAZORI«, list za odraslo mladino letnik IV, januarska številka, vsebuje med drugim Jož. Zupančiča »Reka Sava — prometna žila davnih dni«, Jož. Herforta »Krutli goste« (volki), J. Brinarja »Pavilha in njegove vesele pustolovščine« ter mnogo zanimivega drobiža za mladino. List urejuje pisatelj Tone Gaspari, ravnatelj meščanske šole na Rakeku in stane celoletno din 30.-

NAŠ JEZIK

Se enkrat »gospošček, visokostolbar« itd. Izmed sinonimov, ki jih našta moj mladi tovariš v 5. št. Žisa (str. 77.) je najslabši »visokostolbar«. Ko je dr. Janez Mencinger koval (okr. l. 1902) to besedo, je očitno menil, da je nemški izraz Hochstapler od Stapel in da je ta beseda = Staffel, t. j. stopnja. Slišal ali bral je tu ali tam, da je v Prekmurju stolb in stolba = stopnja (Stufe) — in tako je zvaril besedo visokostolbar. Toda starejša oblika nemške besede je Hochstapler (gl. Sandersov nemški slovar pod »Stabler« = berač) in to je zloženka iz hoch in rokovnjaškega izraza Stab(u)ler (XVI. stol.). V »Narrenschiff« Seb. Branta (1494) pa beremo Stabyl = berač. Tako Weigand in Kluge. Drugi germanisti so mislili na Staffler, Pfarrstaffler = dijak, ki je v počitnicah potoval peš (staffeln = hoditi, potovati) ter beračil po župniščih, rekoč: Pauper studiosus sum, peto viaticum. Ta glagol izvajajo iz Staffle = stopinja, sled. (Fusstapfe) Beseda Hochstapler je izpodrinila dve starejši: Industrieritter (prevod francoske chevalier d'industrie) in pa Gaudieb, ki je napačen prevod dolenjenemške gaudēf, t. j. uren, spreten tat (gau = hiter, uren).

Kdor jo je prevedel v gorenjo nemščino, je imel prvi del zloženke za samostalnik Gau = okrožje. — Ruski izraz visokomerec močno spominja na slov. ročnico »visoko meriti« = izmeriti visoko.

Ije in na pridevnik visokomeren = prevzetan — to lastnost imajo gotovo vsi »gospoščki«. Beseda gospošček je izvedena z obrazilom -jak iz prid. gosposki (kakor ženščak iz ženski, grajščak iz grajski, Obrščak iz obrški) — in pravi »gospošček« se vede gosposko. Janežič-Bartlov n. slov. slovar, 4. tisk (1905) ima »bahaški slepare« — nekaj bahaštva pa mora imeti vsak »visokomerec«, če hoče ujeti kaline.

I. Koštič.

Stavske pogreške

V člančiču »Čuvstvo« (pod rubriko »Naš jezik«) v 5. št. Žisa, na str. 77, naj se bere:

v vrstici 2. po ruskem nam. po rusko, v vrstici 10. общество nam. общество, v vrstici 11. slovenščine nam. slovenščini, v vrstici 12. pevstvo nam. revstvo.

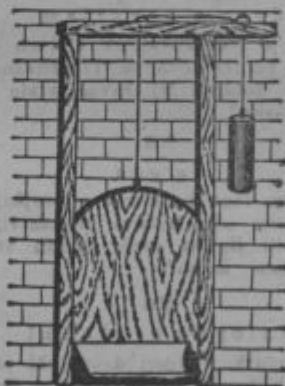
V člančiču Kvaliteten-kvalitativne (pod isto rubriko) naj se bere v vrstici 4. kar se tiče nam. ker se tiče,

L. K.

PRAKTIČNE NOVOTE

Rana ura zlate ura...

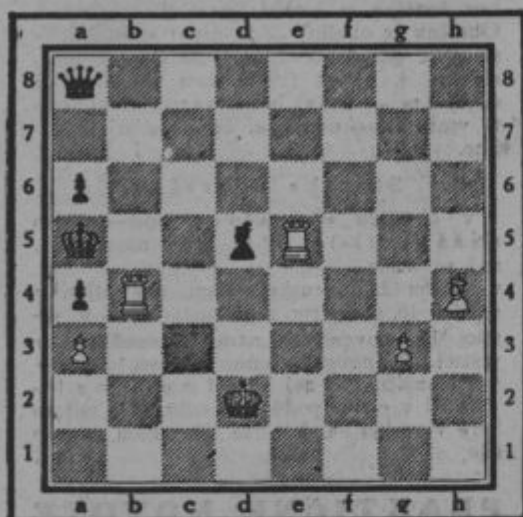
ta pregovor velja tudi za rejca kokoši, kajti baš v zgodnjih jutranjih urah dobi perutnina na prostem največ črvov in

hroščev, ki so ji tako važna prehrana. V tako zgodnji uri ne prekine vsakdo rad svojega nočnega počitka, da bi šel odpirati kokošim. V tem primeru naj si pač omisli novi avtomatični odpiralci za kurnike. Mala, z utežjo obtežena padalna vrata imajo na spodnjem koncu pločevinast boben, ki se zvečer, ko se kurnik zapre, napolni s pičo. Živali, ki so že odšle k počitku, zvečer ne jedo več, toda zjutraj se ob prvem petelinjem klicu hitro spravijo na pičo v bobnu. Čim je ta prazen, potegne utež vrata gor, tako da dobe živali izhod na prosto. Vas, umetnost te naprave je v tem, da je utež nasproti teži vrata in bobna silovito odtežena.

Problem 143
W. baron Holshausen

Mat v štirih potezih

ZA BISTRE GLAVE

202

Igra z denarjem

Na mizi je šest kovancev v dveh sporednih vrstah po tri kovanice. Tri kovanice preložimo, da dobimo tri ravne vrste po tri kovanice. Kako?

203

Se ena

Iz prvotne lege kovancev v prejšnji nalogi je mogoče leto tako s preložitvijo treh kosov dobiti figuro dveh ravnih vrst po štiri kovanice. Kako?

204

Naloga s hruškami

Koliko hrušk je imel deček, ki je oddal tretjino teh hrušk in še tretjino ene hruške, ne da bi kakšno razrezal, in je zase obdržal eno samo hruško?

205

Snegulčica in škrtje

Snegulčica pripoveduje pravljica, je spala v postelji enega škrtca, sedela na stolčku, drugega, pila iz kozarčka tretjega i. t. d. Zavaljo te obzirnosti so jo škrtje, ko so se vrnili domov, tako prijazno sprejeli.

A ker so imeli pač le sedem postelj, stolov, kozarcev, nožev, vilic, žlic in krožnikov, je morala vsak dan drugemu škrtcu vzeti to in to orodje, ker ni hotela biti svojim gostiteljem na isti dan več nego pri eni priložnosti v nadlego. Koliko časa pa bi trajalo, preden bi se pri vsakem izmed sedmih relacij povabila na ta način v goste? Odgovorite rajši pravilno nago učeno!

Rešitev k št. 199

(Plezanje po računu)

Po 20 klinih je doseglo dečkovo teme višino zida. Zato je potreboval 60 sekund. Da bi pa mogel pogledati čez zid, mora še en klin višje, torej pleza vsega skupaj 61 sekund.

Rešitev k št. 200

(Računska naloga)

Ena četrtina.

Rešitev k št. 201

(Debio)

16 minut, ker bo treba le petkrat žagati.

RESITEV CRKOVNICE V ŠT.: 5.
vo, vol, volk, od, lak (volkodlak)

>Tako, gospa ravnateljica, zdaj bom pa začel s slikanjem ozadja!

>Res? Potem se moram pač obrniti!

(>Aftenbladete)

UREDNIK IVAN PODRŽAJ — TELEFON ŠT. 3126 — UREDNIŠTVO NACELNO
NE VRAČA ROKOPIŠOV — IZDAJA ZA KONZORCIJO ADOLF RIBNIKAR —
TISKA NARODNA TISKARNA V LJUBLJANI, PREDSTAVNIK FRAN JEZERSEK
Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knaflijeva ulica 5 — Mesečna naročnina Din 4,—,
po raznašaleh dostavljena Din 5,—